

पार्कीहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था

पार्कीहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था

- यज्ञराज पाण्डेय / २०६९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागको
स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको समाजशास्त्र
विषयको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिको
लागि प्रस्तुत शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता

यज्ञराज पाण्डेय

रोल नं १५२

सिम्बोल नं २८२११३/०६७

त्रि.वि. रजिष्ट्रेशन नं. ९-२-६०-९१-२०००

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०६९

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविक तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविक तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका छात्र यज्ञराज पाण्डेयले मेरो प्रत्यक्ष निर्देशन सुपरिवेक्षणमा रही तयार गर्नु भएको “पार्कीहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था” शीर्षकको शोधपत्र तयार गर्ने कार्य सम्पन्न गर्नु भएको छ । प्रस्तुत अध्ययनबाट म सन्तुष्ट छु र उचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभागमा सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६९/१२/१५

.....
मधुसुदन सुवेदी
शोधनिर्देशक
विश्वविद्यालय क्याम्पस
कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकि तथा सामाजिकशास्त्र संकाय
समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकि तथा सामाजिक शास्त्र समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग स्नातकोत्तर द्वितीय वर्षका छात्र यज्ञराज पाण्डेयले स्नातकोत्तर तह समाजशास्त्र विषयको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्नका लागि प्रस्तुत गर्नु भएको “पार्कीहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था” शीर्षकको शोधपत्र मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. डा. ओम गुरुङ
विभागीय प्रमुख .....
२. डा. विनोद पोखरेल
बाह्य निरीक्षक .....
३. मधुसूदन सुवेदी
शोध निर्देशक .....

मिति : २०६९/१२/१८

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविक तथा सामाजिक शास्त्र संकाय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विभाग द्वितीय वर्षको आंशिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्नका लागि तयार पारिएको हो । यो अध्ययन पार्कीहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्थाको अध्ययनसंग सम्बन्धित छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा सर्व प्रथम गहन एवम् समाजको जल्दोबल्दो समस्याको रूपमा रहेको पार्की जातिको अध्ययन गर्ने अवसर दिएकोमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय, समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरप्रति कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । त्यसैगरी शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आवश्यक मार्गनिर्देशन, सुभावा, सल्लाह प्रदान गरी अध्ययन कार्यलाई सहज तुल्याउने शोध निर्देशक गुरु मधुसुदन सुवेदीप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधपत्र तयार पार्ने सिलसिलामा अन्तरवार्ता कार्य तथा आवश्यक तथ्याङ्क उपलब्ध गराई सहयोग गर्नुहुने छनोट परेका सम्पूर्ण उत्तरदाताहरुप्रति आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । यस अध्ययनमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने पुजनीय बुवा, आमा, दाजु, बहिनी लगायत सम्पूर्ण परिवारप्रति आभारी छु । त्यसैगरी शोध प्रस्तावनादेखि शोधपत्र तयार पार्दासम्म निरन्तर सहयोग गर्ने जीवन संगीनि सरिताप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्तमा शोधपत्र प्रतिवेदन टाइप गरी सहयोग पुऱ्याउने के.एम. कम्प्युटरलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

यज्ञराज पाण्डेय

विषय सूची

पृष्ठ

सिफारिस पत्र

स्वीकृति-पत्र

कृतज्ञताज्ञापन

विषयसूची

तालिका सूची

सङ्क्षेप सूची

अध्याय एक : परिचय

१-७

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि

१

१.२ समस्याको कथन

६

१.३ अध्ययनको उद्देश्य

६

१.४ अध्ययनको औचित्य

७

१.५ अनुसन्धानात्मक प्रश्न

७

अध्याय दुई : पूर्व साहित्यको पुनरावलोकन

८-१७

२.१ सैद्धान्तिक समीक्षा

८

२.२ पूर्व अध्ययनको समीक्षा

११

अध्याय तीन : अनुसन्धान विधि

१८-२०

३.१ अध्ययन क्षेत्रको छनोट

१८

३.२ अनुसन्धानको ढाँचा

१८

३.३ नमूना छनोट

१९

३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोतहरू

१९

३.५ तथ्याङ्क सङ्कलनका विधिहरू

१९

३.५.१ अन्तरवार्ता निर्देशिका

१९

३.५.२ अवलोकन विधि

१९

३.६	तथ्याङ्क संकलन प्रक्रिया	२०
३.७	अध्ययनको सीमा	२०
अध्याय चार : तथ्याङ्क व्याख्या विश्लेषण		२१-४३
४.१	पार्की जातिको सामाजिक अवस्था	२१
४.१.१	पार्कीहरुको उत्पत्ति र विकास	२१
४.१.२	पारिवारिक स्थिति	२२
४.१.३	शिक्षा	२२
४.१.४	स्वास्थ्य स्थिति	२४
४.२	पार्की जातिका जन्मदेखि मृत्युसम्मका संस्कार	२९
४.२.१	जन्मसंस्कार	२९
४.२.२	जन्म संस्कारमा आएको परिवर्तन	३१
४.२.३	विवाह संस्कार	३१
४.२.४	विवाह संस्कारमा आएको परिवर्तन	३२
४.२.५	मृत्यु संस्कार	३३
४.२.६	मृत्यु संस्कारमा आएको परिवर्तन	३४
४.३	पार्की जातिले गर्ने पूजा संस्कार	३४
४.४	पार्कीहरुले मनाउने चाडपर्वहरु	३५
४.५	छुवाछुत सम्बन्धी धारणा	३५
४.६	आर्थिक अवस्था	३६
४.६.१	पेशा	३६
४.६.२	भू-स्वामित्व	३७
४.६.३	खेतीपाती	३८
४.६.४	पशुपालन	३८
४.६.५	परम्परागत पेशा र खेतीपातीले खान पुग्ने अवधि	३९
४.७	पार्की र अन्य जातिबिचको सम्बन्ध	४०
४.८	समाजसेवीको विचार	४२

अध्याय पाँच : सारांश र निष्कर्ष

४४-४८

५.१ सारांश

४४

५.२ निष्कर्ष

४७

सन्दर्भ सामग्री

अनुसूचीहरु

तालिका सूची

		पृष्ठ
तालिका नं. १	सन् १८५४ को मुलुकी ऐन अनुसार जातीय विभाजन	४
तालिका नं. २	उत्तरदाताको पारिवारिक स्थिति	२२
तालिका नं. ३	उत्तरदाताको उमेरगत शैक्षिक स्थिति	२३
तालिका नं. ४	पार्कीहरुको जनसांख्यिक तथा शैक्षिक स्थिति	२३
तालिका नं. ५	शौचालय भएका र नभएका परिवार	२६
तालिका नं. ६	पार्की जातिले अपनाइएका विभिन्न पेशाहरु	३७
तालिका नं. ७	भू-स्वामित्वको आधारमा पार्की परिवारको विवरण	३८
तालिका नं. ८	पशुपालनको आधारमा पार्की परिवारको विवरण	३९
तालिका नं. ९	परम्परागत पेशा र खेतीबाट हुने आम्दानीले खान पुग्ने अवधि	४०

संक्षेपीकरण

NGO	:	Non-Governmental Organization
INGO	:	International Non-Governmental Organization
SLC	:	School Leaving Certificate
डाणो	:	लास बोक्न प्रयोग गरिने बाँस
शाँक	:	शवयात्रामा बजाइने शंख
मानो	:	मान्छे मरेको छैटौँ दिनमा इष्टमित्र र गाउँलेले मृतकको घरमा ल्याउने एकमाना चामल
भैयली	:	भाइ भाइ बिचको सम्बन्ध
डुम	:	तल्लो जातिलाई होच्याएर प्रयोग गरिने शब्द